

D-PRESS SERVICES
nashriyoti

www.d-pressa.com

Respublika konferensiya

Barqaror rivojlanishda ilm-fan va
innovatsion yondashuvlarning roli

2026

A P R E L

Google Scholar

“Barqaror rivojlanishda ilm-fan va innovatsion yondashuvlarning roli” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plami. - J.: “D-PRESS SERVICES nashriyoti”, 2026.

Mazkur respublika ilmiy-amaliy konferensiya “Barqaror rivojlanishda ilm-fan va innovatsion yondashuvlarning roli” mavzusiga bag‘ishlangan bo‘lib, unda zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblangan barqaror rivojlanish konsepsiyasini ta‘minlashda ilm-fan, innovatsiya va ilg‘or texnologiyalarning ahamiyati keng yoritiladi. Konferensiya doirasida iqtisodiyot, ta‘lim, ekologiya, axborot texnologiyalari, ijtimoiy soha va boshqa yo‘nalishlarda olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar natijalari, ilg‘or tajribalar hamda innovatsion yondashuvlar muhokama qilinadi.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur‘atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e‘tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarini qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma‘ruza tezislarini to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Tadbirning asosiy maqsadi – ilmiy ishlanmalar va amaliyot o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, innovatsion faoliyatni rivojlantirish, barqaror iqtisodiy o‘rtni ta‘minlash hamda jamiyatning ijtimoiy va ekologik muammolariga samarali yechimlar ishlab chiqishga ko‘maklashishdan iborat. Shuningdek, konferensiya ilmiy hamkorlikni kengaytirish, yosh tadqiqotchilarni qo‘llab-quvvatlash va ilmiy salohiyatni oshirishga xizmat qiladi.

Konferensiya natijalari sifatida ilg‘or ilmiy g‘oyalar, taklif va tavsiyalar shakllantiriladi hamda ularni amaliyotga joriy etish mexanizmlarini ishlab chiqish ko‘zda tutiladi. Mazkur anjuman ilm-fan, ta‘lim va ishlab chiqarish integratsiyasini mustahkamlash orqali barqaror rivojlanishning muhim omillarini aniqlash va rivojlantirishga qaratilgan.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma‘ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

**MAKTAB TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUVCHILARNING SUIDSIDGA
MOYILLIGI VA O'QUVCHILAR ORASIDA SUIDSID HOLATLARNI
PSIXOPROFLAKTIK TARZDA OLDINI OLISH**

Sufxiddinov Sayfiddin Qahramon o'g'li

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
Psixologiya fakulteti Oila psixologiyasi 4-bosqich talabasi

Zulfiyeva Sarvinoz Doston qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
Psixologiya fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy ishda maktab ta'lim muassasalarida o'quvchilarning suitsidga moyilligi muammosi kompleks psixologik-pedagogik hodisa sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqotda suitsidal xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi individual-psixologik, ijtimoiy va oilaviy omillar chuqur o'rganilgan. Shuningdek, o'quvchilar orasida suitsid holatlarini oldini olishning zamonaviy psixoprofilaktik mexanizmlari, multidistsiplinar yondashuv asosida tashkil etiladigan profilaktik choralar tizimi yoritilgan. Ishda psixologik rezilyentlikni rivojlantirish, emotsional intellektni shakllantirish hamda maktab muhitida sog'lom psixologik iqlim yaratishning ahamiyati ilmiy asosda ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Suitsid, suitsidal moyillik, psixoprofilaktika, o'smirlik davri, emotsional regulatsiya, rezilyentlik, kognitiv distorsiya, depressiya, anksiozlik, ijtimoiy moslashuv, bulling, psixologik iqlim, stress, identitet krizi.

Abstract. This scientific work analyzes the problem of students' susceptibility to suicide in school educational institutions as a complex psychological and pedagogical phenomenon. The study examined in depth the individual-psychological, social, and family factors that influence the formation of suicidal behavior. Also, The article discusses modern psychoprophylactic mechanisms for preventing suicide among students, as well as a system of preventive measures based on a multidisciplinary approach. The importance of developing psychological resilience at work, building emotional intelligence, and creating a healthy psychological climate in the school environment is scientifically substantiated.

Keywords: suicide, suicidal predisposition, psychoprophylaxis, adolescence, emotional regulation, resistance, cognitive distortions, depression, anxiety, social adaptation, bulling, psychological climate, stress, identity crisis.

Аннотация. В данной научной работе проблема склонности учащихся к суициду в школьных образовательных учреждениях рассматривается как комплексное психолого-педагогическое явление. В исследовании подробно изучались индивидуально-психологические, социальные и семейные факторы, влияющие на формирование суицидального поведения. Также, Описаны современные психопрофилактические механизмы предотвращения самоубийств среди учащихся, система профилактических мер, организованная на основе

междисциплинарного подхода. Научно обоснована важность развития психологической устойчивости на работе, формирования эмоционального интеллекта и создания здорового психологического климата в школьной среде.

Ключевые слова: самоубийство, суицидальная предрасположенность, психопрофилактика, подростковый возраст, эмоциональная регуляция, резистентность, когнитивное искажение, депрессия, тревога, социальная адаптация, буллинг, психологический климат, стресс, кризис идентичности.

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida yoshlar ruhiy salomatligi masalasi jamiyatning dolzarb muammolaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, maktab yoshidagi o'quvchilar orasida suitsidga moyillikning ortib borayotgani pedagogik va psixologik jamoatchilikni jiddiy tashvishga solmoqda. Suitsidal xulq-atvor nafaqat individual psixologik muammo, balki keng ijtimoiy oqibatlariga ega murakkab hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli, ushbu muammoni o'rganish va uning oldini olish zamonaviy psixologiya hamda pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Maktab muhitida o'quvchilar shaxsining shakllanishi jarayonida turli stress omillari, ijtimoiy bosimlar va emotsional ziddiyatlar yuzaga keladi. Agar ushbu omillar o'z vaqtida aniqlanmasa va psixologik yordam ko'rsatilmasa, ular suitsidal fikrlar va xatti-harakatlarga olib kelishi mumkin. Shu bois, psixoprofilaktik ishlarni tizimli tashkil etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. Zamonaviy jamiyatda yoshlar ruhiy salomatligi global ijtimoiy va pedagogik muammolardan biri sifatida tobora dolzarblashib bormoqda. Ayniqsa, maktab ta'lim muassasalarida o'quvchilarning suitsidga moyilligi masalasi nafaqat psixologik, balki ijtimoiy, pedagogik va klinik jihatdan kompleks yondashuvni talab etadi. Suitsid — bu shaxsning o'z hayotiga ongli ravishda yakun yasashga qaratilgan harakati bo'lib, uning yuzaga kelishida ko'plab omillar o'zaro ta'sirda bo'ladi. Shu sababli, ushbu hodisani faqat bitta sabab bilan izohlash ilmiy jihatdan asosli emas. O'quvchilarda suitsidga moyillikni o'rganish va uning oldini olish psixoprofilaktikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Suitsidga moyillik (suitsidal tendensiya) — bu shaxsning o'z joniga qasd qilish haqidagi fikrlar, rejalashtirish yoki urinishlar bilan bog'liq psixik holatidir. Ilmiy adabiyotlarda ushbu tushuncha ko'pincha “suitsidal ideatsiya”, “avtodestruktiv xulq-atvor”, “riskli psixologik holat” kabi terminlar bilan izohlanadi. O'quvchilar orasida suitsidga moyillikning shakllanishida yoshga xos psixologik xususiyatlar, emotsional labillik, shaxsiy identifikatsiya inqirozi, ijtimoiy moslashuv muammolari muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, o'smirlar davrida kechadigan identitet krizisi, o'z-o'zini anglash jarayonidagi murakkabliklar, yuqori darajadagi emotsional sezgirlik suitsidal riskni oshiruvchi determinantlar sifatida qoraladi.

Maktab muhitida suitsidga moyillikni yuzaga keltiruvchi omillarni bir necha guruhlariga ajratish mumkin: individual-psixologik omillar, ijtimoiy-psixologik

omillar, oilaviy omillar va ta'lim muhitiga oid omillar. Individual omillarga depressiv sindrom, anksiozlik darajasining yuqoriligi, past o'zini baholash, kognitiv distorsiya, umidsizlik hissi kiradi. Ushbu holatlar ko'pincha "kognitiv-affektiv disbalans" tushunchasi orqali izohlanadi, ya'ni shaxsning fikrlash jarayonlari va emotsional holati o'rtasidagi nomutanosiblik suitsidal xulq-atvorni kuchaytiradi^[1].

Ijtimoiy-psixologik omillar orasida tengdoshlar bilan munosabatdagi ziddiyatlar, bulling (psixologik zo'ravonlik), ijtimoiy izolyatsiya, kommunikativ kompetensiyaning pastligi alohida ahamiyatga ega. Ayniqsa, maktab jamoasida rad etilish hissi ("social rejection sensitivity") o'quvchida chuqur psixologik travma keltirib chiqarishi mumkin. Bu esa o'z navbatida, "affektiv disforiya" holatini yuzaga keltiradi, ya'ni doimiy tushkunlik va ichki bezovtalik hissi kuchayadi.

Oilaviy omillar ham suitsidga moyillikning shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Disfunksional oila muhiti, ota-onalar o'rtasidagi nizolar, emotsional sovuqlik, nazoratning haddan tashqari kuchli yoki aksincha, yetarli emasligi bolada psixologik noxushlikni kuchaytiradi. Ilmiy tadqiqotlarda bu holat "oilaviy disadaptatsiya sindromi" sifatida tavsiflanadi. Bunday sharoitda ulg'aygan o'quvchilar ko'pincha stressga chidamlilik darajasi past bo'ladi va muammoli vaziyatlarda konstruktiv yechim topish qobiliyati rivojlanmagan bo'ladi.

Psixologiyada siz aytgan holatlar bir nechta aniq terminlar bilan ifodalanadi. Ular bir-biriga o'xshash bo'lsa ham, ma'nosi va darajasi bilan farqlanadi.

1. O'lim haqida o'ylash (oddiy daraja)

-Thanatologik fikrlar* yoki oddiy

-Vaqti-vaqti bilan o'lim haqida o'ylash;

-Falsafiy yoki hayot ma'nosi bilan bog'liq bo'lishi mumkin;

-Har doim ham xavfli emas;

2. O'limni istash / o'limsevarlik

-Thanatophilia (o'limga qiziqish, romantizatsiya qilish)

-O'limni "chiroyli", "qiziqarli" deb tasavvur qilish;

-Qorong'i estetikaga moyillik- Bu hali to'g'ridan-to'g'ri o'z joniga qasd qilish niyati emas;

3. O'z joniga qasd qilish haqida o'ylash-suitsidial g'oya (suitsidal fikrlar)

-“Yashashni xohlamayman” kabi fikrlar;

-Rejasiz yoki reja bilan bo'lishi mumkin;

-Bu jiddiy signal hisoblanadi;

4. O'z joniga qasd qilishga urinish (suitsidga urinish);

4. Amaliy harakatlar boshlanishi - Eng xavfli bosqichlardan biri - Suitsidal fikrlarning turlari:

1. Passiv suitsidal fikrlar:

-“Agar o'lsam ham mayli”- aniq reja yo'q;

¹ Xudoyberdiyev O.Sh. Ta'lim muassasalarida ijtimoiy-psixologik muhit. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2023 -yil.

2. Aktiv suitsidal fikrlar “Qanday qilib o‘zimni o‘ldirsam bo‘ladi?”
5. Reja tuzish boshlanadi
6. Kronik (doimiy) suitsidal fikrlar-doimiy ravishda qaytalanadi va ko‘pincha depressiya bilan bog‘liq. Bunga bog‘liq psixologik holatlar:

- Depressiya;
- Anksiyete (tashvish buzilishi);
- Travmadan keyingi stress (PTSD);
- Shaxsiyat buzilishlari (masalan, borderline) ^[2];

Agar odam doimiy ravishda o‘lim haqida o‘ylasa, yashashdan ma‘no topmasa o‘z joniga qasd qilishni tasavvur qilsa bu oddiy holat emas, balki psixologik yordam talab qiladigan signal^[3].

1-jadval

Tafsiflovchi statistika tahlili

Ko‘rsatgichlar	N	Minimal	Maksimal	O‘rtacha qiymat	Standart og‘ish	Assimetriya	Ekstsos
Ijtimoiy vaziyatlarga moslashuv	30	1,00	7,00	3,7667	1,50134	0,231	-0,688
Yolg‘izlikka moslashuv	30	2,00	7,00	3,9667	1,27261	0,604	-0,375
Tan olinmaganlik	30	1,00	6,00	3,4667	1,35782	-0,058	-0,392
Ichki muvozanat	30	3,00	5,00	3,5756	1,45687	0,256	-0,245

O‘tkazilgan tadqiqotimizda 30 nafar sinaluvchi ishtirok etdi. Tadqiqot natijasiga ko‘ra ijtimoiy vaziyatlarga moslashuvni baholash ko‘rsatgichi minimal 1 ball; maksimal 7 ball; o‘rtacha qiymat 3,7667; standart og‘ish 1,50134; ($A=0,231$; $E=-0,688$). Assimetriya va ekstsos qiymat meyorda ekanligi bir xil ballar bilan izohlanadi.

Yolg‘izlikka moslashuvni baholash ko‘rsatgichi minimal 2 ball; maksimal 7 ball; o‘rtacha qiymat 3,9667; standart og‘ish 1,27261;

($A=0,604$; $E=-0,375$).

Assimetriya va ekstsos qiymat meyorda ekanligi bir xil ballar bilan izohlanadi.

Tan olinmaganlik shkalasi berilgan o‘rtacha baho ko‘rsatgichi minimal 1 ball; maksimal 6 ball; o‘rtacha qiymat 3,4667; standart og‘ish 1,35782;

($A=-0,058$; $E=-0,392$).

Assimetriya va ekstsos qiymat meyorda ekanligi bir xil ballar bilan izohlanadi.

² Sarvinoz, Z. (2025). Psychological Factors Influencing Underachievement In Primary School Students. Stanford Database Library of American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 5(12), 1-5.

³ Qarshiboyeva, G., & Sarvinoz, Z. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING XARAKTERINI SHAKLLANTIRISHDA OTA-ONA TALABCHANLIGINING ROLI. Журнал Педагогикки и психологикки в современном образовании, 2(5).

Ichki muvozanat ko'rsatgichi minimal 3 ballni; maksimal 5 ballni; o'rtacha qiymat 3,5756; standart og'ish 1,45687; (A=0,256; E=-0,245).

Assimetriya va ekstses qiymati meyorida ekanligi bir xil ballar bilan izohlanadi. Biz tadqiqotimizning parametrik yoki noparametrik mezoniga tushishini aniqlash maqsadida Kolmagorov-Smirnov mezoniga murojaat qilamiz.

2-jadval

Kolmagorov-Smirnov tahlili

Ko'rsatgichlar	Kolmogorov-Smirnov Dz qiymat	Ishonch darajasi (p)
Ijtimoiy vaziyatlarga moslashuv	0,887	0,411
Yolg'izlikka moslashuv	1,331	0,058**
Tan olinmaganlik	0,919	0,367
Ichki muvozanat	1,525	0,954

Tadqiqot natijasiga ko'ra ijtimoiy vaziyatlarga moslashuvni baholash ko'rsatgichi ($D_z=0,887; p>0,05$); Yolg'izlikka moslashuvni baholash ko'rsatgichi ($D_z=1,331; p>0,05$); Tan olinmaganlik shkalasiga berilgan o'rtacha baho ko'rsatgichi ($D_z=0,887; p>0,05$); Ichki muvozanat ko'rsatgichi ($D_z=1,525; p<0,05$);

Kolmagor-Smirnov mezon natijasiga ko'ra barcha natijalar noparametrik mezonlarga to'g'ri keladi. Demak biz ushbu natijaga ko'ra Mann-UITni mezonidan foydalanishimiz mumkin.

3-jadval

Manni-UITni mezon tahlili

Ko'rsatgichlar	N	O'rtacha rank	U-mezone	Ishonch darajasi (p)
Ijtimoiy vaziyatlarga moslashuv	30	12,93	194,00	0,426
Yolg'izlikka moslashuv	30	14,80	222,00	0,544
Tan olinmaganlik	30	14,21	170,50	0,899
Ichki muvozanat	30	14,65	182,52	0,050*

Tadqiqot natijasiga ko'ra Mann-UITni mezon xulosasining ijtimoiy vaziyatlarga moslashuvni baholash ko'rsatgichi natijasida ($U=194,00; p<0,05$);

Yolg'izlikka moslashuvni baholash ko'rsatgichi natijasida ($U=222,00; p<0,05$);

Tan olinmaganlik shkalasiga berilgan o'rtacha baho ko'rsatgichi natijasida ($U=170,00; p<0,05$); Ichki muvozanat natijasida ($U=182,52; p<0,05$);^[4]

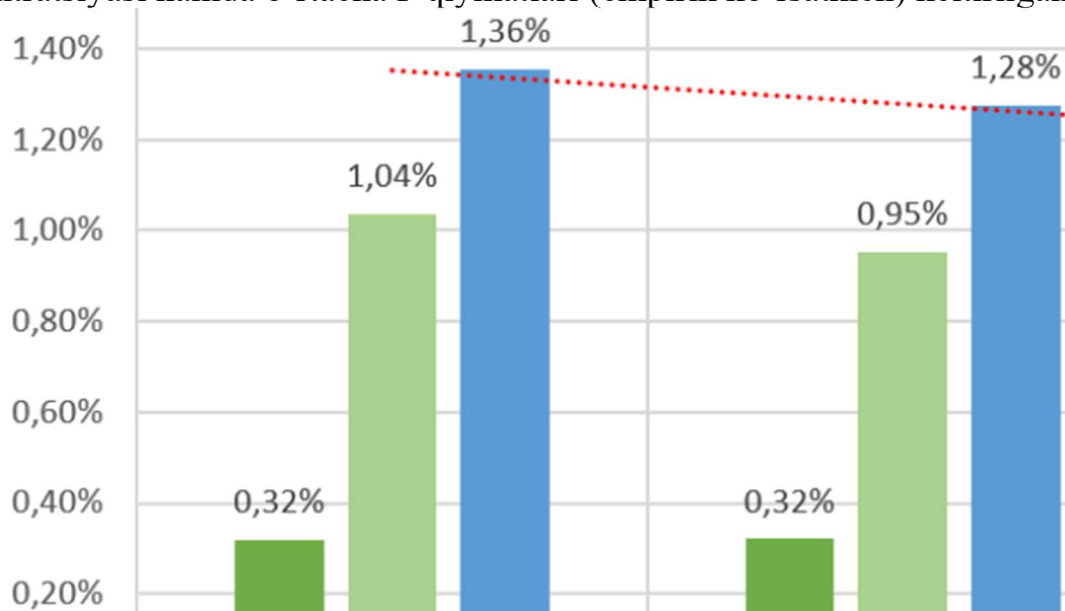
⁴[Sharafitdinov.A. "Psixologik tadqiqot natijalarini qayta ishlash metodlari va texnologiyalari".2023-yil.80-120-betlar;]

4-jadval

Korrelatsion tafovutlarning jinslar o'rtasidagi statistik tahlili

Temperament tipi	(N)	Jinsiy tafovut	Foiz konsentratsiyasi (%)	P (o'rtacha qiymat)
Ijtimoiy vaziyatlarga moslashuv	30	12/30	40	1,220
Yolg'izlikka moslashuv	30	11/30	36	0,966
Tan olinmaganlik	30	5/30	16	0,521
Ichki muvozanat	30	2/30	8	0,112

Ushbu jadvalda Stefan Honardning “Ijtimoiy xavfga moyillikni aniqlash” test so'rovnoma (Ijtimoiy vaziyatlarga moslashuv, yolg'izlikka moslashuv, tan olinmaganlik, ichki muvozanat) bo'yicha shaxslarning soni (N), jinsiy tafovut, foiz konsentratsiyasi hamda o'rtacha P qiymatlari (empirik ko'rsatkich) keltirilgan^[5].

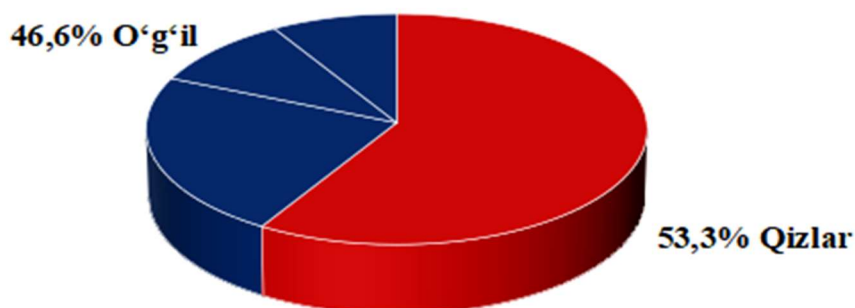
1-diagramma. Korrelatsion tafovutlarning jinslar o'rtasidagi statistik tahlili

Olingan natijalar Stefan Honardning “Ijtimoiy xavfga moyillikni aniqlash” test so'rovnoma (Ijtimoiy vaziyatlarga moslashuv, yolg'izlikka moslashuv, tan olinmaganlik, ichki muvozanat) bo'yicha sezilarli miqdoriy va sifat farqlari mavjudligini ko'rsatadi. Eng yuqori ko'rsatkich tan olinmaganlik shkalasida kuzatiladi. Ushbu guruhda 30 nafar respondentdan 12 tasi, ya'ni 40% ulush tan olinmaganlik, ya'ni tan olinish ehtiyoji past tipga mansub bo'lib, o'rtacha P qiymati 1,220 ni tashkil etadi. Bu holat tan olinmaganlikning emotsional reaktivligi yuqori, tezkor qaror qabul qilish va faol xulq-atvor bilan ajralib turishini empirik jihatdan

⁵ Xudoyberdiyev O.Sh. Ta'lim muassasalarida ijtimoiy-psixologik muhit. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2023 -yil;

tasdiqlaydi. Jinsiy tafovut (12/30) ushbu guruhda ustunlik erkak yoki ayol tomonida emas, balki umumiy taqsimotda faol tiplarning ko‘proq uchrashini ko‘rsatadi.

Jinslar korrelatsiyasi

Umumiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, Stefan Honardning “Ijtimoiy xavfga moyillikni aniqlash” test so‘rovnomasi (Ijtimoiy vaziyatlarga moslashuv, yolg‘izlikka moslashuv, tan olinmaganlik, ichki muvozanat) bo‘yicha shkalalar o‘rtasida aniq differensial taqsimot mavjud bo‘lib, yolg‘izlikka moslashuv, tan olinmaganlik dominant pozitsiyani egallaydi, flegmatik va melanxolik turlar esa nisbatan past ko‘rsatkichga ega.

Suitsidga moyillikni aniqlashda diagnostik yondashuvlar muhim o‘rin tutadi. Zamonaviy psixologiyada “multimodal diagnostika” tamoyili qo‘llanilib, bunda test metodlari, suhbat, kuzatuv va psixometrik o‘lchovlar kompleks tarzda ishlatiladi. Masalan, depressiyani aniqlash uchun Beck depressiya shkalasi, anksiozlik darajasini o‘lchash uchun Spielberger testlari keng qo‘llaniladi. Shu bilan birga, o‘quvchining xulq-atvoridagi o‘zgarishlar — ijtimoiy faollikning pasayishi, darslarga qiziqishning yo‘qolishi, izolyatsiyaga intilish — suitsidal risk indikatorlari sifatida baholanadi.

Psixoprofilaktika — bu suitsidga moyillikni oldini olishga qaratilgan ilmiy asoslangan tizimli choralar majmuasidir. Psixoprofilaktika birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi darajalarda amalga oshiriladi. Birlamchi psixoprofilaktika barcha o‘quvchilar uchun mo‘ljallangan bo‘lib, ularning ruhiy salomatligini mustahkamlash, stressga chidamliligini oshirish, ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu bosqichda “psixoedukatsiya” muhim rol o‘ynaydi, ya’ni o‘quvchilarga emotsiyalarni boshqarish, muammolarni hal qilish strategiyalari, ijtimoiy moslashuv ko‘nikmalari o‘rgatiladi.

Ikkilamchi psixoprofilaktika risk guruhiga kiruvchi o‘quvchilar bilan ishlashni o‘z ichiga oladi. Bu yerda individual psixologik maslahat, korreksion dasturlar, “kognitiv-behavioral terapiya” elementlari qo‘llaniladi. Ushbu yondashuvda o‘quvchining salbiy fikrlash stereotiplari aniqlanib, ularni konstruktiv fikrlash bilan almashtirishga e’tibor qaratiladi. Shu bilan birga, “emosional regulyatsiya strategiyalari”ni shakllantirish orqali o‘quvchining ichki barqarorligi oshiriladi.

Uchlamchi psixoprofilaktika esa suitsidga urinish sodir etgan o'quvchilar bilan ishlashni nazarda tutadi. Bu bosqichda klinik psixologlar, psixiatrlar va pedagoglar hamkorlikda reabilitatsion ish olib boradi. Reabilitatsiya jarayonida "postkrisis intervensiya" usullari qo'llanilib, o'quvchining hayotga qayta moslashuvi ta'minlanadi^[6].

Maktab sharoitida psixoprofilaktika samaradorligini oshirish uchun tizimli yondashuv zarur. Bunda "multidistsiplinar hamkorlik modeli" muhim ahamiyatga ega bo'lib, psixolog, o'qituvchi, ota-ona va tibbiy mutaxassislar o'zaro hamkorlikda ishlashi talab etiladi. Shu bilan birga, maktabda ijobiy psixologik muhit yaratish, o'quvchilar o'rtasida o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash madaniyatini shakllantirish suitsidal riskni sezilarli darajada kamaytiradi.

Profilaktik ishlar doirasida treninglar, seminarlar, psixologik mashg'ulotlar tashkil etilishi lozim. Masalan, "stressni boshqarish treninglari", "kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish mashg'ulotlari", "emosional intellektni oshirish dasturlari" o'quvchilarning psixologik barqarorligini mustahkamlaydi. Bundan tashqari, "peer-support" tizimi, ya'ni tengdoshlar tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini joriy etish ham samarali usullardan biridir.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, suitsidga moyillikni kamaytirishda "rezilyentlik" (psixologik bardoshlilik)ni rivojlantirish muhim omil hisoblanadi. Rezilyentlik — bu shaxsning stress va qiyinchiliklarga moslashish, ulardan chiqish qobiliyatidir. Ushbu sifatni rivojlantirish uchun o'quvchilarda ijobiy fikrlash, o'z-o'zini qo'llab-quvvatlash, maqsad qo'yish va unga erishish ko'nikmalarini shakllantirish zarur.

Sabab va yechimlar. O'quvchilarda suitsidga moyillikning shakllanishi ko'p omilli jarayon bo'lib, uning asosiy sabablarini bir nechta yo'nalishda ko'rib chiqish mumkin. Avvalo, individual-psixologik omillar muhim o'rin tutadi. Depressiv holatlar, o'zini past baholash, umidsizlik hissi va kognitiv distorsiya suitsidal ideatsiyaning asosiy psixologik determinantlari hisoblanadi. Bunday o'quvchilar ko'pincha muammolarni hal etishda konstruktiv strategiyalardan foydalana olmaydi va destruktiv fikrlashga moyil bo'ladi.

Ijtimoiy omillar ham muhim ahamiyatga ega. Tengdoshlar tomonidan rad etilish, bulling, ijtimoiy izolyatsiya va kommunikativ muammolar o'quvchining ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, maktab jamoasida ijobiy psixologik muhitning yetishmasligi suitsidal riskni oshiradi.

Oilaviy muhit ham hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ota-onalar bilan munosabatdagi ziddiyatlar, e'tiborsizlik, emotsional qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi bolada psixologik beqarorlikni kuchaytiradi.

Mazkur muammolarni hal etishda kompleks yechimlar zarur. Eng avvalo, maktablarda psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish, o'quvchilarni muntazam

⁶ Nazarova L.G. "Yoshlar orasida suitsidga moyillik va bartaraf etish chora tadbirlari". – Toshkent: Akademnashr, 2025-yil;

diagnostika qilish va risk guruhini aniqlash lozim. Shuningdek, psixoedukatsion dasturlar orqali o'quvchilarga stressni boshqarish, emotsiyalarni nazorat qilish va muammolarni hal etish ko'nikmalarini o'rgatish muhimdir^[7].

Taklif. Maktab ta'lim muassasalarida o'quvchilar orasida suitsid holatlarini oldini olish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish mumkin. Avvalo, har bir maktabda tizimli psixoprofilaktik dasturlarni joriy etish zarur. Ushbu dasturlar o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi kerak.

Ikkinchidan, o'qituvchilar va ota-onalar uchun psixologik savodxonlikni oshirishga qaratilgan trening va seminarlar tashkil etish lozim. Bu orqali ular o'quvchilardagi suitsidal belgilarni erta aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Uchinchidan, maktablarda ijobiy psixologik muhitni shakllantirish, bullingga qarshi kurashish va o'zaro hurmat madaniyatini rivojlantirish muhimdir.

Shuningdek, individual psixologik maslahatlar, guruhiiy treninglar va "peer-support" tizimini joriy etish orqali o'quvchilarning o'zaro qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning suitsidga moyilligi murakkab va ko'p qirrali psixologik-pedagogik muammo bo'lib, uni oldini olish tizimli va ilmiy asoslangan yondashuvni talab etadi. Ushbu muammoni samarali hal etish uchun individual, ijtimoiy va oilaviy omillarni kompleks tahlil qilish hamda psixoprofilaktik choralarni izchil amalga oshirish zarur.

Maktab ta'lim muassasalarida o'quvchilarning suitsidga moyilligi murakkab va ko'p omilli hodisa bo'lib, uni oldini olish uchun ilmiy asoslangan, tizimli va kompleks yondashuv talab etiladi. Psixoprofilaktik chora-tadbirlarni samarali tashkil etish orqali o'quvchilarning ruhiy salomatligini mustahkamlash, ularning ijtimoiy moslashuvini yaxshilash va eng muhimi, inson hayotini saqlab qolish mumkin.

Maktab muhitida sog'lom psixologik iqlim yaratish, o'quvchilarning emotsional barqarorligini oshirish va ularni hayotiy muammolarni hal etishga tayyorlash suitsidal riskni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu orqali nafaqat o'quvchilarning ruhiy salomatligini mustahkamlash, balki ularning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga ham erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xudoyberdiyev O.Sh. Ta'lim muassasalarida ijtimoiy-psixologik muhit. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2023-yil;
2. Qarshiboyeva, G., & Sarvinoz, Z. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING XARAKTERINI SHAKLLANTIRISHDA OTA-ONA TALABCHANLIGINING ROLI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(5).

⁷ <https://www.dissertations.se;>

3. Sarvinoz, Z. (2025). Psychological Factors Influencing Underachievement In Primary School Students. Stanford Database Library of American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 5(12), 1-5.
4. Nazarova L.G. “Yoshlar orasida suidsidga moyillik va bartaraf etish chora tadbirlari”. – Toshkent: Akademnashr, 2025-yil;
5. Jumayeva F.R. Ta’limda psixologik monitoring va diagnostika. – Toshkent: Tafakkur bo’stoni, 2024-yil;
6. Rahimov D.S. O’smirlar bilan psixologik ishlash texnologiyalari. – Toshkent: Navro’z, 2023-yil;
7. Sobirova Z.Q. “Suidsida va uning psixodiagnostikasi”. – Toshkent: Yangi nashr, 2022-yil;
8. Eshonqulov P.M. Ta’lim muassasalarida psixologik profilaktika. – Qarshi: Nasaf nashriyoti, 2025-yil;
9. G’aniyeva M.S. Ta’lim muassasalarida psixologik treninglar. – Toshkent: Fan ziyosi, 2025-yil;
10. Sharafitdinov. A. “Psixologik tadqiqotlarni qayta ishlash metodlari va texnologiyalari”. Toshkent. 2023-yil;
11. <https://www.dissertations.se>;
12. <https://www.childpsy.ru/dissertations/>;
13. <http://ziyonet.uz>;
14. <http://psychol.ras.ru>